

Uniwersytet Gdański

Wydział Prawa i Administracji

Mgr Paulina Topolska

Streszczenie rozprawy doktorskiej

„Prawnomiędzynarodowe aspekty działalności państw w przestrzeni kosmicznej”

napisanej pod kierunkiem Promotor: prof. dr hab. Janiny Ciechanowicz-McLean

promotor pomocniczy: dr Paulina Zajadło - Węglarz

Celem niniejszej rozprawy było zbadanie, czy międzynarodowe prawo kosmiczne w obecnym kształcie jest w stanie uregulować wszechstronną działalność w przestrzeni kosmicznej. Główny problem badawczy sformułowano w postaci pytania czy międzynarodowe prawo publiczne, w tym międzynarodowe prawo kosmiczne, dysponuje odpowiednimi i wystarczającymi regulacjami, które są w stanie zapewnić odpowiedni poziom ochrony dla przestrzeni kosmicznej i prowadzonej w niej działalności przed destruktywną aktywnością państw. Duży wpływ na postawienie przez Autorkę takiej hipotezy miało przeświadczenie o destrukcyjnym wpływie stosowania nowych technologii zarówno na przestrzeń kosmiczną, jak i możliwe zagrożenie dla Ziemi. W pracy przeanalizowano formy działalności podejmowane w przestrzeni kosmicznej i samą przestrzeń kosmiczną, której ochrona jest szczególnie istotna w celu zapewnienia interesów państw, a także samej jednostki. Taka koncepcja pozwoliła stworzyć obszar badawczy i kierunek analizy, który skupia się na słuszności ochrony zarówno przestrzeni kosmicznej, jak i samej działalności w tym obszarze.

Tak wykreowany przedmiot analizy stał się punktem wyjścia dla realizacji kilku zadań badawczych. W rozprawie przedstawiono trzy najważniejsze problemy i wyzwania, przed jakimi stoi prawo kosmiczne: rozwój technologiczny umożliwiający wprowadzanie coraz to nowszych form działalności, rozwój gospodarczy związany z komercjalizacją przestrzeni kosmicznej, oraz zapewnienie bezpieczeństwa dla Ziemi i kosmosu. Rozwiązanie głównego problemu badawczego wymagało poszukiwania odpowiedzi na szereg dodatkowych pytań stanowiących następujące cząstkowe problemy badawcze: Czy któraś z tych dziedzin wpłynie znacząco na zmianę obowiązujących przepisów, a jeżeli nie, to jaka jest przyszłość międzynarodowego prawa kosmicznego? Czy rozwój technologii satelitarnych zapewnia także bezpieczeństwo ich użytkownikom? Czy górnictwo kosmiczne ma szansę się rozwinąć na gruncie obowiązującego prawa międzynarodowego? Czy prawo międzynarodowe posiada

instrumenty służące ochronie środowiska kosmicznego przed ekspansywną działalnością kosmiczną? Czy wprowadzony nakaz demilitaryzacji kosmosu jest wystarczający, aby zapobiec przyszłym konfliktom prowadzonym w przestrzeni kosmicznej?

Dążeniem Autorki jest zwrócenie uwagi na problemy, które rodzą się w związku z wprowadzaniem nowych rodzajów działalności do przestrzeni kosmicznej. Praca nie ma na celu krytyki obowiązujących przepisów, lecz zwrócenie uwagi na ich braki, które mogą prowadzić do poważnych konsekwencji w wykorzystaniu przestrzeni kosmicznej. Celem pracy jest zwrócenie uwagi na konieczność podjęcia działań dążących do ograniczenia samowoli, jaka zaczyna towarzyszyć działalności kosmicznej.

Praca podzielona jest na sześć rozdziałów. W pierwszym z nich przedstawiono rozwój prawa kosmicznego oraz dokonano analizy prawnohistorycznej – bardzo istotnej z punktu tworzenia norm międzynarodowych. Zdefiniowano terminy, które będą używane w dalszej części pracy. Poczynione to zostało w oparciu o poglądy doktryny prawa międzynarodowego publicznego oraz międzynarodowego prawa kosmicznego. Przedstawiono podstawowe zagadnienia związane z przestrzenią kosmiczną, skupiono się na samej przestrzeni i jej wyjątkowym statusie prawnym oraz analogiom do międzynarodowego prawa morza oraz statusu Arktyki. Omówiono delimitację przestrzeni kosmicznej oraz teorie które pozwalają określić granice kosmosu.

Rozdział drugi ma na celu przedstawienie rozwoju technologicznego w postaci dwóch wiodących form działalności: telekomunikacji oraz teledetekcji satelitarnej. W rozdziale ukazano podstawy funkcjonowania obu form w obowiązujących traktatach oraz innych aktach międzynarodowych. Celem rozdziału jest przedstawienie nowych technologii, które istotnie wpływają na działalność prowadzoną w przestrzeni kosmicznej, mającą swoje konsekwencje dla życia na Ziemi oraz samej przestrzeni kosmicznej.

Rozdział trzeci poświęcony został kwestii rozwoju gospodarczego, a konkretnie górnictwu asteroidalnemu. Pochylenie się nad kwestią pozyskiwania surowców z ciał niebieskich oraz Księżyca wymagało przedstawienia ich statusu astronomicznego oraz prawnego, który został opisany w tym rozdziale poprzez przedstawienie licznych poglądów doktryny oraz analizę *res nullius*. Przedstawiono również rodzaje oraz sposoby wydobywania surowców naturalnych z ciał niebieskich. Przeanalizowano poszczególne zasady i normy międzynarodowego prawa kosmicznego w odniesieniu do tej nowej formy działalności. Wskazano na możliwość prowadzenia takiej działalności pod kątem zasad wolności badań naukowych, zakazu zawłaszczania, demilitaryzacji, pokojowego wykorzystywania, ochrony środowiska ciał niebieskich oraz koncepcji wspólnego dziedzictwa ludzkości.

Czwarty rozdział dotyczy kwestii bezpieczeństwa ekologicznego przestrzeni kosmicznej poprzez ochronę jej środowiska naturalnego (*space safety*). Skupiono się w nim na ukazaniu najpoważniejszego źródła zanieczyszczenia, jakim są śmieci kosmiczne. W dalszej kolejności dokonana została analiza traktatów kosmicznych, prawa zwyczajowego oraz prawa miękkiego w poszukiwaniu norm chroniących środowisko kosmiczne.

W piątym rozdziale Autorka przedstawiła zagadnienie bezpieczeństwa militarnego Ziemi, które jest gwarantowane dzięki działalności kosmicznej (*space security*). Na treść tego rozdziału składa się analiza zasad pokojowego wykorzystania i demilitaryzacji przestrzeni kosmicznej w traktatach, umowach dwustronnych, prawie miękkim. Podjęte zostały również rozważania na temat zakazu użycia siły oraz działalności wojskowej w przestrzeni kosmicznej. W każdym z rozdziałów obok teoretycznych rozważań, które zostały przedstawione w oparciu o poglądy doktryny oraz praktykę państw, wskazano na aktualne problemy związane z danym rodzajem działalności oraz tym, jakie zagrożenie za sobą niosą.

Zrozprawy wynika, że podstawowe zasady regulujące eksplorację i zarządzanie przestrzenią kosmiczną zostały wprowadzone przez Traktat o przestrzeni kosmicznej, który jest fundamentalnym aktem dla tej działalności. Traktat ten przez pięćdziesiąt lat gwarantował bezpieczeństwo podejmowanych operacji kosmicznych, obecnie tak już nie jest. Dzieje się tak za sprawą niestabilnej sytuacji geopolitycznej, rozwoju technologicznego, coraz większej liczby rodzajów działalności wykonywanych przez podmioty kosmiczne oraz zwiększenia liczby oraz rodzaju tych ostatnich. Na przebieg zarządzania działalnością kosmiczną wpływ ma istota i kompleksowość operacji kosmicznych. Niestety jest ona tym samym trudna do objęcia przez obowiązujący obecnie system prawny. Społeczność międzynarodowa odkrywając przestrzeń kosmiczną wypracowała kilka traktatów regulujących działalność ludzkości w kosmosie, które razem utworzyły tzw. *Corpus Iuris Spatialis*. Omawiane traktaty w momencie ich powstania zawierały nowatorskie koncepcje i rozstrzygnięcia, które miały regulować działalność człowieka w niezbadanym dotąd obszarze. Niestety te regulacje dosyć szybko się zdezaktualizowały zostając wyprzedzone przez rozwój technologiczny. Dlatego obowiązującym normom należy nadać znaczenie, które będzie bardziej odzwierciedlało współczesny charakter działalności kosmicznej. Autorka kończy rozprawę konstatacją, że międzynarodowe prawo kosmiczne będzie rozwijało się w kierunku norm prawa miękkiego.

W pracy podkreślono, że ważne jest to, aby międzynarodowe prawo kosmiczne miało jak najszerszy zakres, który będzie mógł objąć swym zasięgiem wszystkie nowe czynniki, tj.: nowe technologie, możliwości biznesowe, partnerstwo publiczno-prywatne itp. W tym względzie konieczne jest wypracowanie sprawiedliwego oraz trwałego porządku

międzynarodowego, który będzie miał na celu sprzyjanie zbiorowym działaniom. Przyjęcie takiego rozwiązania jest prawdopodobne dzięki wprowadzeniu globalnego zarządzania, które będzie oparte na systemie prawa międzynarodowego i będzie służyło wspólnym interesom. Kolejne wynalazki technologiczne, podejmowanie przez państwa aktywności nieprzewidziane dotąd przez obowiązujące prawo, oraz nieprzestrzeganie postanowień traktatowych prowadzą do wniosku, że istnieje potrzeba rozpoczęcia konsultacji i negocjacji wstępnych w celu wypracowania nowych rozwiązań prawnych na gruncie prawa międzynarodowego.